

ІМЕННИКИ В ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

План

Іменник як частина мови

А) власні і загальні;

Б) істоти/неістоти;

В) рід іменників;

Г) число іменників;

Ґ) відмінки іменників;

Д) відмінювання (особливості відмінювання іменників

II відміни чоловічого роду в родовому відмінку однини, кличного відмінка при звертанні);

Е) творення і відмінювання прізвищ, імен, по батькові;

Є) правопис складних іменників.

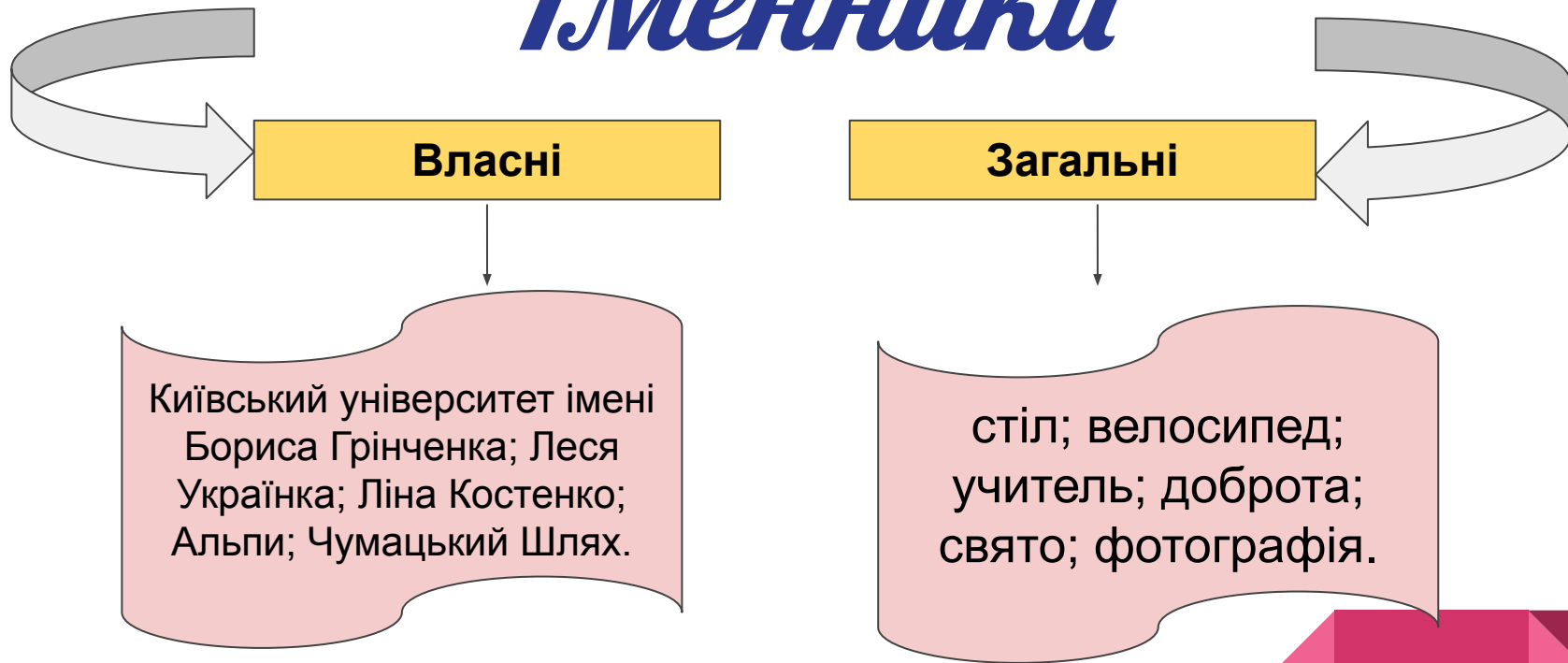
Іменник

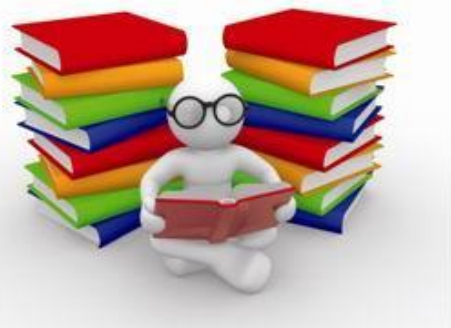
самостійна частина мови, що означає предметність, відповідає на питання *хто?* (до істот) і *що?* (до неістот), виконує синтаксичну функцію як головних членів речення (підмет, присудок), так і другорядних (додаток, означення, обставина).

Наприклад: *аудиторія, діловодство, людина, етикет, спогади, директор, перекладач, час, добродіє*

Іменники

Практичний блок

Визначте, до якої групи групи за значенням належать наступні слова:

Відділ

гроші

книга

Онтаріо

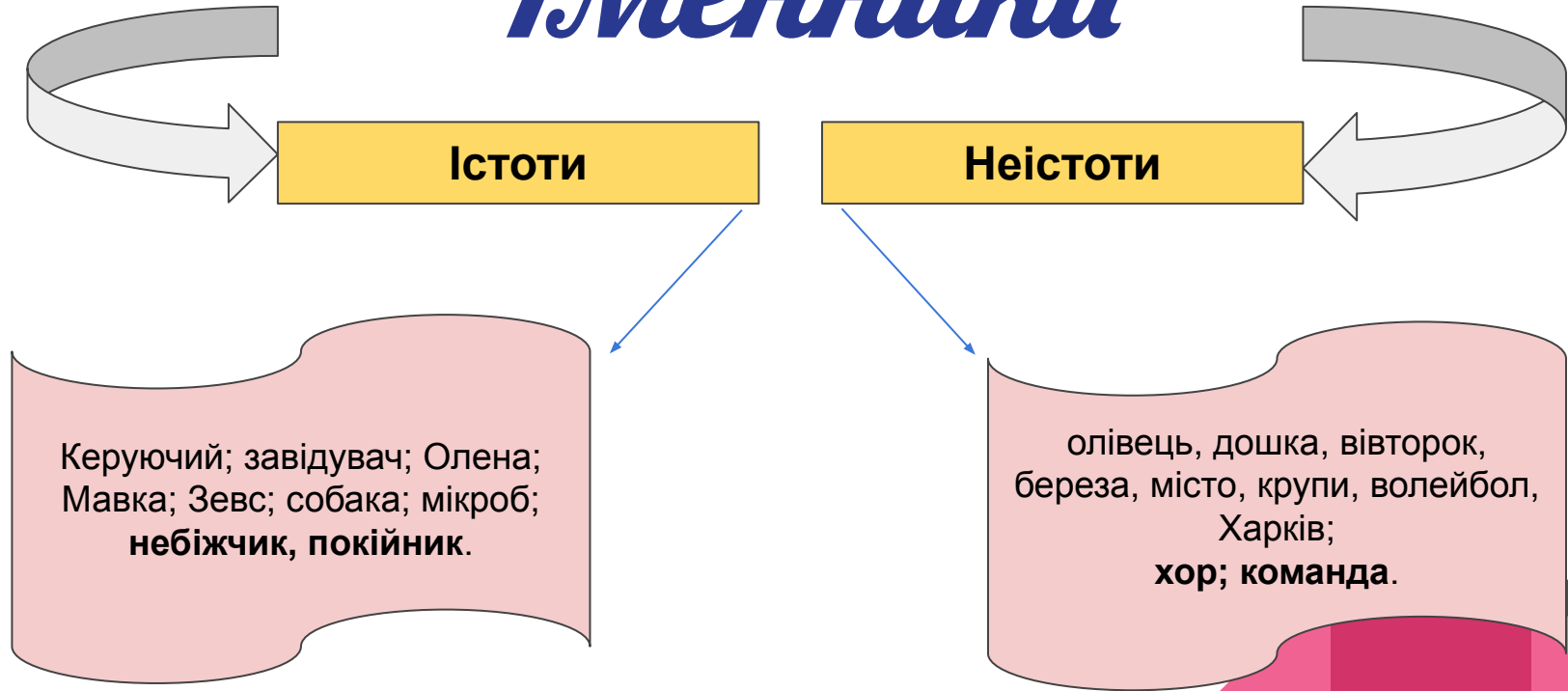
жовта преса

“Дзеркало тижня”

Мала Ведмедиця

велика ведмедиця

Іменники

Практичний блок

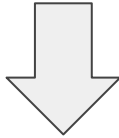
Визначте, до якої категорії (істоти чи неістоти) належать іменники:

стілець мрець збірна Полтавщина

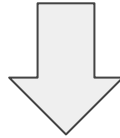
Перун веселка докторант

стажист перемога годинник.

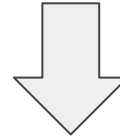
Рід іменників

Чоловічий
*акт, закон,
іспит*

Жіночий
*довідка, заявка,
квитанція*

Сердній
*підприємство,
обслуговування*

Подвійний (спільний)
*листоноша, ледащо,
сирота*

Рід незмінюваних іменників

а) назви осіб мають рід відповідно до статі: *цей барон, ця леді*;

б) назви тварин мають чоловічий рід: *цей какаду, цей шимпанзе*

(але якщо треба вказати на самку, назві надається значення жіночого роду: *ця какаду, ця шимпанзе*);

в) назви неістот мають середній рід: *це кашне, це комюніке, це меню, це алібі*;

г) власні назви мають рід відповідно до роду загальної назви: *ця Міссісіпі, це Гельсінкі, це Онтаріо*;

г) незмінювані складноскорочені слова мають рід відповідно до роду іменника, який входить до аббревіатури в називному відмінку: *цей НБУ, ця СБУ, ця НАДУ, це МЗС, це ТОВ*.

4. Іменники, що вживаються тільки в множині, за родами не розрізняються: *ці двері, ці ножиці, ці канікули, ці Карпати, ці Суми*.

Практичний блок

Визначте рід наступних слів:

мадам

Ж.р.

поні

ч.р.

журі

с.р.

Ай-Петрі

Ж.р.

Баку

с.р.

ЗАТ

с.р.

Туніс

с.р.

Ж.р.

ЖЕК

Ж.р.

ВАК

Ж.р.

адвокат

сп.р.

Число іменників

Однина

*етикет, лист,
правило,
Польща*

Множина

*докторанти,
конференції*

Лише однина:

Одеса; чай; краса.

Лише множина:

*Карпати; ворота,
дріжджі; шахи;
веселощі*

Практичний блок

Визначте число іменників у

наступних словосполученнях:

однина

однина

множина

однина

множина

множина

множина

однина

однина

однина

множина

множина

Відмінки іменників

Називний	Іван (хто?); книга (що?)
Родовий	Івана (кого?); книги (чого?)
Давальний	Івану/ Іванові (кому?); книзі (чому?)
Знахідний	Івана (кого?); книгу (що?)
Орудний	Іваном (ким?); книгою (чим?)
Місцевий	в/на Іванові (у кому?/ на кому?); у/на книзі (у чому?/ на чому?)
Кличний	Іване, -

Не змінюються за відмінками

1. Іншомовні слова, що закінчуються на голосний звук: *кіно, меню, кашне, ательє, конференсьє, радіо.*

Виняток: *пальто (пальта́, пальто́м, (у) пальті́).*

2. Жіночі прізвища на *-о* та приголосний: *Нечитайло, Чубач.*
3. Іншомовні прізвища на *-их, -ово-, -аго-, -е, -о, -і*: *Живаго, Черних.*
4. Більшість буквених абревіатур: *НТР* (науково-технічна революція).
5. Деякі складноскорочені слова: *замдекана, завскладу.*
6. До невідмінюваних належать також жіночі імена, що закінчуються на твердий приголосний звук, крім губних: *Алі́с, Беатрі́с, Гудру́н, Долоре́с, Еді́т, Елізабе́т, Енн, Есте́р, Карме́н (але Ете́ль — Ете́лі, Ете́ллю; Ізабе́ль — Ізабе́лі, Ізабе́ллю; Зейна́б — Зейна́бі, Зейна́б'ю; Ру́ф — Ру́фі, Ру́ф'ю), а також слова мада́м, міс, місі́с, фре́йлейн (але мадемуазе́ль — мадемуазе́лі і т. д.).*

Практичний блок

Визначте, у якому відмінку вжите слово та назвіть прямий відмінок кожного з них:

шляхом, на узвозі, веселоці, Рафаеля, у змозі.

Практичний блок

Провідмініайте наступні слова: *міс, ампула, міністерство, фізика.*

Р. в. - КОГО? ЧОГО?

Д. в. - КОМУ? ЧОМУ?

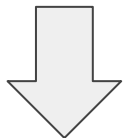
З. в. - КОГО? ЩО?

О. в. - КИМ? ЧИМ?

М. в. - НА КОМУ? (У КОМУ?) НА ЧОМУ? (У ЧОМУ?)

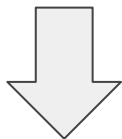
К. в. -

Відміни іменників

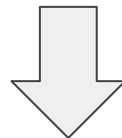
I

ж.р., ч.р. і сп. р., які в Н.в. одн. мають закінчення -а (-я): *голова, сирота, Микола.*

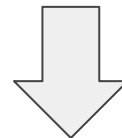
II

ч.р., які в Н.в. одн. мають нульове закінчення і -о: *ректор, завідувач, батько;* с.р. із закінченнями -о, -е, -а(-я), крім тих, у яких при відмінюванні є суфікси -ат- (-ят-), -ен-: *село, життя.*

III

ж.р. які в Н.в. одн. мають нульове закінчення + іменник *мати:* *радість, незалежність, ніч.*

IV

с.р., у яких при відмінюванні з'являються суфікси -ат- (-ят-), -ен-: *теля, лоша, коліща, ім'я*

Практичний блок

Визначте, до якої з чотирьох відмін належать запропоновані іменники:

двір II *календар* II *ягня* IV *свекруха* I

матір III *любов* III *велетень* II *сіль* III *гиря* I

дівча IV *ім'я* IV *убивця* I *кодекс* II

Відмінювання іменників 11 в. ч. р.

Подумайте:

немає *стола* чи *столу*;
випало багато *сніга* чи *снігу*?;
лист *директору* чи
директорові підприємства?

У **родовому відмінку** однини закінчення **-а (-я)** мають:

- а) назви істот: *столяра, бригадира, лікаря, комара, жука;*
 - б) назви чітко окреслених предметів і понять: *трамвая, стола, олівця, носа, серпня, вівторка, атома, електрона;*
 - в) назви населених пунктів: *Житомира, Херсона, Конотопа, Острога, Лондона, (виняток: Кривого Рогу, Кам'яного Броду);*
 - г) назви річок під наголосом: *Дніпра, Ірпеня, Остра, Ужа, (але не під наголосом: Дону, Бугу, Інгулу, Дунаю).*
-

У **родовому відмінку** однини закінчення **-у (-ю)** мають іменники, що позначають:

- а) речовину, масу, матеріал: *асфальту, азоту, кисню, граніту, воску, піску;*
- б) збірні поняття: *ансамблю, батальйону, гаю, капіталу, кодексу, колективу, тексту;*
- в) назви кущових і трав'янистих рослин: *барвінку, бузку, щавлю;* назви сортів плодових дерев: *кальвілю, ренету;*
- г) назви установ, закладів, організацій: *інституту, клубу, штабу, комітету;*

- г) переважна більшість слів із значенням місця, простору, тощо: *абзацу, байраку, валу, лиману, яру*; **але:** *горба, хутора*, а також зменшені форми на **-к:** *ліска, майданчика, ставка, ярка*;
- д) явища природи: *вітру, дощу, туману, жару, землетрусу*;
- е) назви почуттів: *болю, гніву, страху*;
- є) назви процесів, станів, властивостей, ознак, загальних і абстрактних понять: *бігу, галасу, грипу, експорту, звуку, кашлю, моменту*; **але:** *ривка, стрибка, стусана*;
- ж) терміни іншомовного походження: *імпульсу, синтезу, жанру, стилю*;
- з) назви ігор, танців: *баскетболу, вальсу*;

и) назви річок, озер, гір, островів, півостровів і т.д.:

*Амуру, Дону, Балкаю, Алтаю, Афганістану,
Донбасу, Єгипту;*

і) назви будівель, споруд та їх частин: *вокзалу, заводу, даху* (але під наголосом маємо закінчення **-а (-я)**: *бліндажа, гаража, млина*); **-а (-я)** вживається також в іменниках-назвах архітектурних деталей: *карниза, портика*;
подвійне закінчення: *моста і мосту, паркану і паркана, плота і плоту*.

акт - акта (документ), *акту* (дія);
Алжир - Алжира (місто), *Алжиру* (країна);
апарат - апарата (прилад), *апарату* (установа);
блок - блока (частина споруди, машини), *блоку* (об'єднання держав);
грифа (птах) - *грифу* (реквізит, документ);
елемент - елемента (конкретне), *елементу* (абстрактне);
камінь - каменя (шматок породи), *каменю* (матеріал);
листопада (місяць) *і листопаду* (опадання листя);
листа (писаний текст) *і листу* (збірне поняття);
рахунок - рахунка (документ), *рахунку* (дія);
термін - терміна (слово), *терміну* (строк);
фактор - фактора (маклер), *фактору* (чинник);
феномен - феномена (явище), *феномену* (людина).

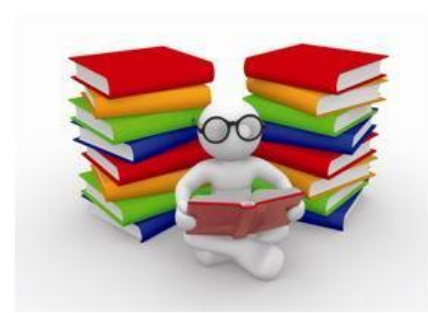

У **давальному відмінку** однини іменники II відміни чоловічого роду мають закінчення **-ові, -еві, -єві**: *директорові, генералові, слюсареві, завідувачеві, коневі, носієві*;

Якщо особа називається кількома іменниками, то закінчення, щоб уникнути одноманітності, чергуються: *Ректорові Кривенку І. В., службовцеві Шевчуку.*

Практичний блок

Провідмініайте наступні словосполучення:

пан Іван Сергійович, директор Петро Ігорович.

Р.в.	<i>пана Івана Сергійовича</i>	<i>директора Петра Ігоровича</i>
Д.в.	<i>пану Іванові Сергійовичу; панові Івану Сергійовичу</i>	<i>директору Петрові Ігоровичу; директорові Петру Ігоровичу</i>
З.в.	<i>пана Івана Сергійовича</i>	<i>директора Петра Ігоровича</i>
О.в.	<i>паном Іваном Сергійовичем</i>	<i>директором Петром Ігоровичем</i>
М.в.	<i>у пана Івана Сергійовича</i>	<i>у директора Петра Ігоровича</i>
К.в.	<i>пане Іване Сергійовичу</i>	<i>директоре Петре Ігоровичу</i>

Прізвища, їх відмінювання

Прізвище

Бідний

Городецька

Бажан

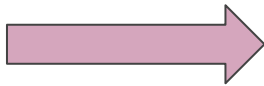
Домчин

Якимів

Федорів

Сивокінь

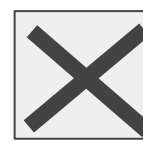
Жайворонок

Рева

Давиденко

Чулюк-Заграй

Ткаченко-Задніпровська

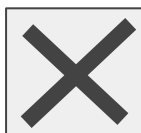
Май-Дніпрович

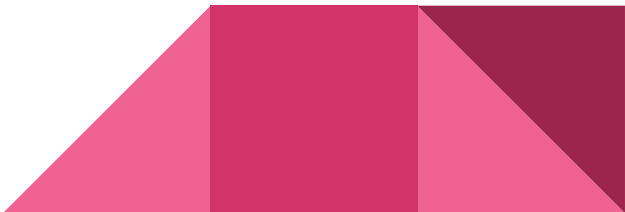
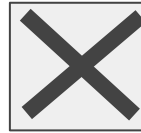
Яр-Кравченко

Савіних

Живаго

Практичний блок

Оберіть НЕправильний варіант, з-поміж запропонованих:

а) Ольги Волошин

б) Мариною Куць

в) Валерії Волошиної

г) Петра Домчин

Оберіть правильний варіант, з-поміж запропонованих:

а) передати книгу Любов Гриців

б) побачити Миколу Федоріва

в) зустрітися з Петром Турчин

г) дякуємо сім'ї Дячишин

Практичний блок

Виправте помилки у словосполученнях (зверніть увагу, що деякі словосполучення коригування не вимагають):

1. *На час відпустки М. І. Збанацької виконувачем обов'язків призначено В.С. Підкуй-Муху.* **Підкуймуху**
1. *У Лариси Петрівни Косач-Квітки надзвичайно цікава біографія.* **Вірно**
2. *Запит відправлено на ім'я О. І. Бондар-Пулюя.* **Бондаря-Пулюя; Бондар-Пулюй.**
3. *На подружжя Паливод покладено величезні сподівання.* **Вірно; можна Паливодів**
4. *Причина відсутності у виборчих списках Сергія Олександровича Костенка-Перебийніс достеменно не відома.* **Костенка-Перебийноса**
5. *Кошовим отаманом призначено Сергія Васильовича Бондаренко.* **Бондаренка**
6. *Невимушена розмова з Ольгою Бурлай пройшла напрочуд швидко.* **Вірно**

Імена по батькові

Чоловічі імена по батькові творяться додаванням до основ власних імен суфікса **-ович**:

Михайло - Михайлович, Василь - Васильович

Кілька чоловічих імен по батькові творяться за допомогою суфікса **-ич**: *Лука - Лукич (і Лукович), Сава - Савич (і Савович), Кузьма - Кузьмич (і Кузьмович), Хома - Хомич (і Хомович), Яків - Якович, Ілля - Ілліч.*

!!! *Микола - Миколайович (і рідко Миколович).*

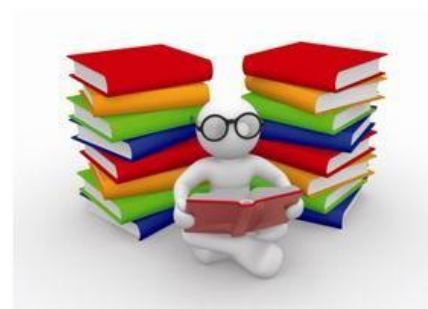

Жіночі імена по батькові творяться додаванням до основ власних імен суфікса - *івн(а), -івна: Михайло - Михайлівна, Василь - Василівна*

З відхиленням від цього правила творяться лише такі імена по батькові: *Яків - Яківна* (випадає одне ів), *Григорій - Григорівна, Микола - Миколаївна* (і рідко *Миколівна*).

Практичний блок

Утворіть імена по батькові в жіночому та чоловічому роді від наступних імен:

<i>Ігор</i>	<i>Ігорівна, Ігорович</i>	<i>Ілля,</i>	<i>Іллівна, Ілліч</i>
<i>Пилип</i>	<i>Пилипівна, Пилипович</i>	<i>Нікіта</i>	<i>Нікітівна, Нікітович</i>
<i>Кузьма</i>	<i>Кузьмівна, Кузьмович (Кузьмич)</i>	<i>Даніл</i>	<i>Данілівна, Данілович</i>
<i>Лукас</i>	<i>Лукасівна, Лукасович</i>	<i>Даніїл</i>	<i>Даніїлівна, Даніїлович</i>
<i>Устин</i>	<i>Устинівна, Устинович</i>	<i>Данило</i>	<i>Данилівна, Данилович</i>
<i>Аполлінарій</i>	<i>Аполлінаріївна, Аполлінарійович</i>		
<i>Валентин</i>	<i>Валентинівна, Валентинович</i>		
<i>Валент</i>	<i>Валентівна, Валентинівна</i>		

Звертання

- у звертаннях, які складаються **з двох власних назв** або **із загальної назви та імені**, обидва слова мають форму кличного відмінка: *добродію Сергію, Ірино Богданівно*;
- у звертаннях, які складаються **із загальної назви й прізвища**, форму кличного відмінка має загальна назва, а прізвище вживається у формі називного відмінка: *добродійко Волошина, пане Максимчук*.
- у звертаннях, які складаються **із двох загальних назв**, форму кличного відмінка обов'язково має перше слово, а друге може вживатися у формі як називного, так і кличного відмінка: *пане службовцю (службовець)*.

Практичний блок

Граматично правильне звертання в рядку:

а) Шановний пане Микола!

б) Вельмишановна Валеріє Сергіївно!

в) Шановна пані Олена!

г) Вельмишановний пан лікар!

Травопис складних іменників разом

1. лісосплав, самохід;
2. чорнозем, білоцерківці;
3. верболіз, лісостеп; автострада, велотрек;
4. перекотиполе, горицвіт;
5. шестиденний, але 6-денний;
6. півваркуша, але пів'яблука, пів-Європи;
7. термогідродинаміка;
8. біосфера, мікробіолог.

Травопис складних іменників через дефіс

1. *купівля-продаж, лікар-офтальмолог;*
 2. *екс-чемпіон, максі-довжина;*
 3. *норд-ост;*
 4. *вид-во, т-во, ін-т;*
 5. *радіо- й телеапаратура.*
-

Практичний блок

Погрупуйте складні іменники, користуючись засвоєними правилами: ✓ разом, ✗ через дефіс:

міді штани ✗

гідро станція ✓

екс депутат ✗

радіо передача ✓

учитель методист ✗

нів Європи ✗

вербо ліз ✓

метео залежність ✓

макро біологія ✓

стерео система ✓

штабс капітан ✗

міні футбол ✗

Практична частина

